

WIKTOR WERNER

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wydział Historii

ORCID: 0000-0002-3004-6021

Pseudo-Katon czyli o praktyce recenzenckiej znanego źródłoznawcy

Słowa kluczowe: Edward Skibiński, recenzowanie, budowanie marki, historiografia, badanie

Keywords: Edward Skibiński, reviewing, brand-building, historiography, research

Recenzję podręcznika *Wprowadzenie do metodologii historii*¹ zredagowanego przez Ewę Domańską i Jana Pomorskiego z udziałem Piotra Kowalewskiego Jahromi i Aleksandry Kuligowskiej jako redaktorów pomocniczych napisaną przez Edwarda Skibińskiego² przeczytałem z pewną irytacją. Styl Skibińskiego znam, nie był więc on dla mnie zaskoczeniem. Wiem również, że poznański źródłoznawca recenzować lubi i w swoim dorobku recenzji, artykułów recenzyjnych, polemik, artykułów będących krytyczną meta-analizą cudzego dorobku ma całkiem sporo. Można zaryzykować stwierdzenie, że Edward Skibiński z recenzowania i polemik uczynił swoją główną misję badawczą ubolewając od czasu do czasu nad tym, że inni tej praktyki nie doceniają. Sam Skibiński recenzując obstawia się w roli naukowego „super-ego” polskiej historiografii czy też Katona nawołującego do przestrzegania surowych zasad badawczej sumiennosci. Bardzo to dla Skibińskiego wygodne, jako że wiele osób z audytorium może nawykowo uznać, że krytykujący jest od krytykowanego mądrzejszy i bardziej biegły w warsztacie badań naukowych. Niewątpliwie Skibiński wyspecjalizował się w erystycznym sposobie pisania recenzji, którego celem jest dyskredytacja recenzowanego autora i recenzowanej pracy niezależnie od tego jaka jest rzeczywista ich wartość. Jest rzeczą bardzo ważną aby w kontekście sądu, którego dokonuje Skibiński nad *Wprowadzeniem* przyjrzeć się dokładniej osobie recenzenta, jego stylowi recenzowania, i jego pomysłowi na pracę naukową. Ten ogląd może bowiem rzucić więcej światła na wymowę recenzji niż szczegółowa analiza samego podręcznika.

W odniesieniu do recenzji *Wprowadzenia do metodologii historii* rzuca się w oczy całkowite zignorowanie podręcznikowego charakteru publikacji oczywiście pod sztandarem rzetelności i dokładności, której Skibiński ma być jedynym powiernikiem w morzu zepsucia i komercjalizacji. Jednak nie można powiedzieć

---

¹ *Wprowadzenie* 2022.

² SKIBIŃSKI 2023.

aby recenzent mógł przeciwstawić koncepcji zaprezentowanej w *Wprowadzeniu do metodologii historii* jakąś swoją autorską wizję podręcznika akademickiego. Dorobek Skibińskiego – autora i współautora podręczników wydaje się nie być zbyt obfity. Oprócz jednego artykułu z serii „Powtórka przed...” (maturą)³ możemy odnaleźć go (Skibińskiego) jako współautora *Vademecum historyka mediewisty*⁴. Jego wkład do tego podręcznika nie został wszelako oceniony zbyt wysoko przez czytelników, a przynajmniej tak to wynika z recenzji opublikowanej na popularnym portalu histmag.org, której fragment przytoczę, aby uświadomić czytelnikom, że poza Edwarda Skibińskiego na arbitra uniwersalnego nie musi oznaczać fachowej wiedzy a tym bardziej umiejętności w kwestiach, które sam surowo osądza:

Inne problemy prezentuje seria artykułów E. Skibińskiego, najsłabszych, moim zdaniem, w całym zbiorze. Po pierwsze kompletnie nie rozumiem potrzeby obszernego streszczenia poszczególnych kronik. Omówienie sześciu tekstów zajmuje 40 stron, z których jedynie 10 poświęcono zagadnieniom źródłoznawczym i literaturze przedmiotu. Jest to tym bardziej niezrozumiałe, że w przypadku niemal każdego ze źródeł (zwłaszcza kronik Galla Anonima, Wincentego Kadłubka i Wielkopolskiej) toczy się burzliwa dyskusja, nawet co do struktury źródła. [...]

Bliższa analiza literatury przywołanej przez E. Skibińskiego, będącego równocześnie uczestnikiem sporów źródłoznawczych, skłania do uznania jego prac za nieobiektywne. Wskazać należy kompletne zignorowanie osiągnięć kierunku badawczego, jakim jest komparatystyka, a w konsekwencji strącenie w niebyt prac J. Banaszkiwicza i jego uczniów. Już mniejsza o to, że przywoływana przez E. Skibińskiego bibliografia to przede wszystkim efekt pracy środowiska poznańskiego. W przypadku jednak Kroniki Wielkopolskiej literaturę przedmiotu stanowią właściwie prace samego Autora, a w opisie źródła nie pojawia się nawet wzmianka, że jego datowanie jest przedmiotem burzliwych sporów. Jeszcze gorsze jest potraktowanie dyskusji wokół pochodzenia Galla Anonima. Czytelnik nie dowie się niczego o koncepcji powiązań kronikarza z Francją (M. Plezia) czy z Cesarstwem (zupełnie nieodnotowana ostatnia praca J. Wenty). W zamian, po przeczytaniu artykułu, będzie pewien, że koncepcja T. Jasińskiego o weneckim pochodzeniu autora Kroniki jest już w pełni zaakceptowana przez badaczy. W obu przypadkach nie mają znaczenia poglądy Autora artykułu. Rzecz w tym, że od *Vademecum* oczekuje się rzetelnego zrelacjonowania dyskusji, a nie prawdy objawionej. Inaczej Czytelnik musi szukać takich informacji poza predestynowanym przecież do tego celu *Vademecum*⁵.

Fachowość Skibińskiego jako recenzenta jest również podważana – wystarczy wskazać szczegółową odpowiedź Roberta Kasperskiego⁶ – badacza wczesnośrednio-wiecznej historiografii, na recenzję jego (Kasperskiego) książki: *Reges et gentes*.

³ SKIBIŃSKI 2014.

⁴ *Vademecum* 2012.

⁵ GOŁDYS 2013.

⁶ KASPERSKI 2020.

*Studia nad dyskursem legitymizującym władzę nad wspólnotami wyobrażonymi oraz strategiami ich konstruowania we wczesnym średniowieczu (VI–VII w.)*⁷, dokonana właśnie przez Skibińskiego⁸. Kasperski starannie wymienia erystyczne nadużycia dokonane na swojej książce podszyte dodatkowo słabą (w świetle cytowanej odpowiedzi na recenzję) znajomością zagadnień, o których Skibiński lubi się autorytarnie wypowiadać. Uwagi (tylko najbardziej jaskrawe) Kasperskiego wyłożę w kolejności pojawiania się w tekście:

- wprowadzająca w błąd sugestia podstawowej tematyki książki; Skibiński sugeruje, że recenzowana książka opiera się na metodzie antropologii historycznej, Kasperski wskazuje, że nawiązania do metod antropologicznych znajdują się w dwóch rozdziałach (z pięciu)⁹;
- zarzut, że Kasperski korzysta jedynie z angielskich przekładów tekstów źródłowych, obalony wskazaniem na konkretne tłumaczenia dokonywane przez Autora *Reges et gentes...* i różnice między tłumaczeniami Kasperskiego tekstów źródłowych a tłumaczeniami angielskimi¹⁰;
- Skibiński zarzuca Kasperskiemu, że nie zna polskich tłumaczeń Izydora z Sewilli i Prokopiusza z Cezarei; Kasperski ripostuje, że odniesienie do jednego z tych tłumaczeń znajduje się w jego pracy (które Skibiński albo przeoczył, albo licząc na nieuważność czytelnika wprowadza w błąd) a drugie z tłumaczeń ukazało się już po publikacji książki Kasperskiego; jeżeli Skibiński skojarzył te dwie daty i jednocześnie sformułował taki zarzut to oznacza, że i tu chciał wprowadzić czytelników w błąd co do rzekomej niestaranności Kasperskiego¹¹;
- Skibiński przypisuje Kasperskiemu twierdzenie, które nie zostało sformułowane: dotyczy rzekomego odwoływania się do nieistniejących opisów pochodzenia Gotów u Izydora z Sewilli – problem polega na tym, że nie tylko Kasperski się do nich nie odwoływał, ale pisze wprost, że takich opisów u Izydora z Sewilli nie ma; jeżeli Skibiński nie popada tu w jakąś pomrocność (lub Kasperski nas nie okłamuje, a raczej nie, bo wskazuje na konkretne fragmenty w swojej książce) to oznacza to, że dla wzmocnienia erystycznego efektu swojej recenzji Skibiński najzwyczajniej mija się z prawdą¹²;
- Skibiński niewiernie cytuje książkę Kasperskiego aby sugerować jego potknięcia – Kasperski wskazuje miejsce w recenzji Skibińskiego, w której ten podmienna (obecne realnie w książce Kasperskiego) słowo „historiograficzne” na „historyczne”¹³ (Nieuwaga czy świadoma manipulacja?);

⁷ KASPERSKI 2017.

⁸ SKIBIŃSKI 2020.

⁹ KASPERSKI 2020, s. 178.

¹⁰ KASPERSKI 2020, s. 179.

¹¹ KASPERSKI 2020, s. 180.

¹² KASPERSKI 2020, s. 180.

¹³ KASPERSKI 2020, s. 180.

- zarzut, że Kasperski nie zna nowszych wydań tekstów źródłowych, tylko dlatego, że korzysta w swojej książce ze starszych; Kasperski obala ten zarzut wskazując na swój artykuł, w którym cytuje nowszą edycje (Skibiński albo ten artykuł przegapił, albo zignorował, aby postawić Kasperskiego w złym świetle)¹⁴;
- Skibiński, jak wykazuje Kasperski, świadomie lub bezwiednie przekręca tekst źródłowy po to, aby polemizować z tezami Kasperskiego: dotyczy Atanaryka jako pierwszego władcy Gotów według Izydora; Kasperski przytacza dosłowne fragmenty źródeł wykazując przekształcenia dokonane przez Skibińskiego¹⁵;
- Skibiński czyni zarzut z faktu, że Kasperski nie zna literatury przedmiotu dotyczącą mitów w społecznościach plemiennych – tyle, że Kasperski, jak sam twierdzi, mitami w tym kontekście się nie zajmuje – dlaczego zatem miałby nawiązywać do literatury, którą uważa w swoich badaniach za niepotrzebną (a którą skądinąd zna¹⁶)?

Oprócz tych jaskrawych przykładów manipulacji i przeinaczeń, Robert Kasperski wyłapuje w wywodzie Skibińskiego wiele innych potknięć i nieścisłości, których nie będę cytował – zachęcam do lektury tej polemiki!

Na manipulacje faktami przy recenzowaniu, których dokonuje Skibiński zwraca również uwagę Tomasz Jurek, którego pracę *Biskupstwo poznańskie w wiekach średnich*¹⁷ Skibiński recenzował¹⁸. W swojej, znacznie bardziej lakonicznej niż rozległa polemika Kasperskiego, odpowiedzi¹⁹ wykazuje, że Skibiński niezgodnie z prawdą sugeruje jakoby dokonał on (Tomasz Jurek) błędnego tłumaczenia fragmentu z kroniki Thietmara, choć T. Jurek tłumaczy (sporny fragment) poprawnie a nawet zgodnie z uwagami Skibińskiego (potwierdzone stosownym cytatem)²⁰. Dlaczego zatem Skibiński sugeruje T. Jurkowi potknięcia warsztatowe, których ten w istocie nie popełnił pozostaje tajemnicą Skibińskiego, choć my możemy zauważyć, że jest to praktyka zgodna z generalną metodyką recenzowania poznańskiego źródłoznawcy. Dalej T. Jurek wskazuje na momenty w recenzji Skibińskiego, w których ten zarzuca recenzowanemu, że pochopnie ustala fakty, choć T. Jurek wyraźnie określa swoje stwierdzenia (dotyczące identyfikacji biskupów poznańskich) jako hipotezy²¹. Dlaczego Skibiński neguje prawa badaczy do stawiania hipotez (skoro przedstawiają ich podstawę źródłową) do końca nie wiadomo, ale znów jest to zbieżne z praktyką „globalnej” dyskredytacji jako formuły recenzowania wybranej sobie przez Skibińskiego.

¹⁴ KASPERSKI 2020, s. 183.

¹⁵ KASPERSKI 2020, s. 189–190.

¹⁶ KASPERSKI 2020, s. 200–201.

¹⁷ JUREK 2018.

¹⁸ SKIBIŃSKI 2019.

¹⁹ JUREK 2020.

²⁰ JUREK 2020, s. 256.

²¹ JUREK 2020, s. 257.

Sam Skibiński jako nie-recenzent zetknął się wyraźnie z problemami towarzyszącymi badaniom podstawowym – jego rozprawa habilitacyjna *Przemiany władzy. Narracyjna koncepcja Anonima tzw. Galla i jej podstawy*²² nie została przyjęta z wielkim entuzjazmem a przynajmniej można odnieść takie wrażenie z lektury recenzji Przemysława Wiszewskiego²³, który wskazuje na mankamenty Skibińskiego jako badacza kroniki Anonima „Galla”. Dodajmy, że ton recenzji Wiszewskiego fundamentalnie różni się od stylu recenzowania samego Skibińskiego jako recenzenta, stara się być życzliwy i doceniać autora recenzowanej książki gdzie jest to możliwe²⁴, problem polega na tym, że czasami jest to niemożliwe i Wiszewski wykazuje Skibińskiemu następujące potknięcia warsztatowe:

- ignorowanie dyskusji źródłoznawczej nad Kroniką Anonima²⁵;
- przedstawianiu hipotez jako fakty²⁶;
- nieusprawiedliwiony autorytaryzm²⁷;
- wtórność twierdzeń – Skibiński, zdaniem nieco zdziwionego tą obserwacją P. Wiszewskiego, przedstawia jako swój oryginalny wkład w rozwój nauki, ustalenia dokonane już wcześniej²⁸;
- budowanie hipotez kompletnie oderwanych od podstawy źródłowej (tu: dotyczącej bigamii Mieszka II)²⁹.

Podsumujmy recenzję Wiszewskiego cytatem:

Jeśli w powyższym wywodzie szukać sposobów dowodzenia przez Autora swoich racji, to wskazać można na 1) wychodzenie od założeń wstępnych opartych nie na źródłach, lecz na przekonaniach Autora; 2) kompilowanie przekazów odległych chronologicznie i kulturowo w celu uzyskania obrazu odpowiadającego koncepcjom Autora; 3) tworzenie w oparciu o te skompilowane przez E. Skibińskiego przekazy wielu lokalnych wersji przeszłości hipotetycznie żywych w – ustnej? – tradycji mieszkańców kraju Piastów. Wywód oparty na pewnikach przyjętych przez Autora nie zawsze jest jasny w zakresie kategorii omawianych bytów: faktów historycznych, obrazu kronikarskiego, tradycji ustnych. Jego akceptację w sposób zasadniczy utrudnia swobodne przechodzenie przez E. Skibińskiego pomiędzy różnymi przekazami, które mają obrazować stan wiedzy bliżej nieokreślonych grup społecznych, uznawanie przez niego stałości wiedzy o przeszłości w zakresie faktów w u bliżej nieokreślonych elit, wreszcie argumentowanie wychodzące od

²² SKIBIŃSKI 2009.

²³ WISZEWSKI 2012.

²⁴ WISZEWSKI 2012, s. 99.

²⁵ WISZEWSKI 2012, s. 92, 94–95.

²⁶ WISZEWSKI 2012, s. 92, 99, 102.

²⁷ WISZEWSKI 2012, s. 93, 99.

²⁸ WISZEWSKI 2012, s. 99–100.

²⁹ WISZEWSKI 2012, s. 101–102.

hipotez z luźno związanych z treścią źródeł i zmierzające do hipotez – które przedstawia się jednak jako pewniki³⁰.

Przemysław Wiszewski ponadto określa książkę Skibińskiego jako zbiór esejów bardziej niż zwartą publikację naukową³¹.

Dlaczego uważam te, przytoczone wyżej, informacje za ważne? Dlatego, że budują obraz Skibińskiego – badacza niekoniecznie perfekcyjnego, który od pewnego momentu swojej kariery zaczyna coraz silniej opierać swoją renomę nie na badaniach podstawowych, lecz na pisaniu recenzji, w których, dokonując autorytarnych ocen prac badawczych z bardzo różnych dziedzin: historii średniowiecza, historii historiografii, metodologii i teorii historii a także historii XX w., buduje swój wizerunek jako warsztatowego perfekcjonisty. Opiera się to na upraszczającym mechanizmie postrzegania krytykującego jako znającego się lepiej na opisywanych zagadnieniach niż krytykowany. To, że tak w istocie nie jest, wie wielu profesjonalnych badaczy, ale może nie wiedzieć wielu potencjalnych czytelników *Wprowadzenia do metodologii historii*, którzy zrażeni recenzją Skibińskiego uznają ją za książkę niegodną lektury popełniając tym samym błąd niedoceny wpływu specyfiki Autora na specyfikę tekstu. Wpływ ten w przypadku Edwarda Skibińskiego i tworzonych przez niego recenzji uważam za dominujący. Sposób recenzowania Skibińskiego sprawdza się bardziej jako metoda budowania osobistej „marki” niż dostarcza wiarygodnych informacji na temat recenzowanych dzieł.

WYKAZ CYTOWANYCH ŹRÓDEŁ I LITERATURY PRZEDMIOTU:

- GOŁDYS 2013 = Norbert Gołdys, *Vademecum historyka mediewisty (praca zbiorowa) – recenzja i ocena*, 2013, <https://histmag.org/Vademecum-historyka-mediewisty-praca-zbiorowa-recenzja-7892> [dostęp 30.05.2024]
- JUREK 2018 = Tomasz Jurek, *Biskupstwo poznańskie w wiekach średnich*, Poznań 2018
- JUREK 2020 = Tomasz Jurek, *Odpowiedź na recenzję Edwarda Skibińskiego*, „Studia Lecznickie”, XIX, 2020, s. 255–258
- KASPERSKI 2017 = Robert Kasperski, *Reges et gentes. Studia nad dyskursem legitymizującym władzę nad wspólnotami wyobrażonymi oraz strategiami ich konstruowania we wczesnym średniowieczu (VI–VII w.)*, Warszawa 2017
- KASPERSKI 2020 = Robert Kasperski, *W odpowiedzi na artykuł recenzyjny Edwarda Skibińskiego na temat książki Reges et gentes. Studia nad dyskursem legitymizującym władzę nad wspólnotami wyobrażonymi oraz strategiami ich konstruowania we wczesnym średniowieczu (VI–VII w.)*, „Przegląd Historyczny”, CXI, 2020, 1, s. 177–205
- SKIBIŃSKI 2009 = Edward Skibiński, *Przemiany władzy. Narracyjna koncepcja Anonima tzw. Galla i jej podstawy*, Poznań 2009

³⁰ WISZEWSKI 2012, s. 102.

³¹ WISZEWSKI 2012, s. 103

- SKIBIŃSKI 2014 = Edward Skibiński, *Historyka, czyli w kilku słowach o metodzie*, w: *Powtórka przed... VIII spotkania z historią dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych*, red. Danuta Konieczka-Śliwińska, Poznań 2014, s. 85–95
- SKIBIŃSKI 2019= Edward Skibiński, Rec.: *Tomasz Jurek, Biskupstwo poznańskie w wiekach średnich*, Poznań 2018, *Dzieje Archidiecezji Poznańskiej*, red. Józef Dobosz, t. 1, „Studia Lednickie”, t. 18, 2019, s. 307–319.
- SKIBIŃSKI 2020 = Edward Skibiński, *Historia i antropologia. Problemy z metodami w badaniach historycznych (w sprawie książki Roberta Kasperskiego, Reges et gentes. Studia nad dyskursem legitymizującym władzę nad wspólnotami wyobrażonymi oraz strategiami ich konstruowania we wczesnym średniowieczu (VI–VII w.))*, Instytut Historii PAN, Warszawa 2017, ss. 339), „Przegląd Historyczny”, CXI, 2020, 1, s. 153–176
- SKIBIŃSKI 2023 = Edward Skibiński, *Entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem (Wprowadzenie do metodologii historii, red. nauk. Ewa Domańska, Jan Pomorski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2022, ss. 572)*, „Przegląd Historyczny”, CXIV, 2023, 4, s. 539–572
- Vademecum* 2012 = *Vademecum historyka mediewisty*, red. Jarosław Nikodem, Dariusz Sikorski, Warszawa 2012
- WISZEWSKI 2012 = Przemysław Wiszewski, *Z badań nad zaginionym światem o przeszłości opowieści polski uwagi na marginesie pracy Edwarda Skibińskiego, Przemiany władzy. Narracyjna koncepcja Anonima tzw. Galla i jej podstawy*, Poznań 2009, wyd. Instytut Historii UAM, ss. 264, „Kwartalnik Historyczny”, CXIX, 2012 1, s. 91–104
- Wprowadzenie* 2022 = *Wprowadzenie do metodologii historii*, red. nauk. Ewa Domańska, Jan Pomorski, Warszawa 2022

Pseudo-Katon or the reviewing practice of a well-known source scholar

In a polemical article, I analyze the review practice of Polish historian Edward Skibiński. His numerous reviews have been the subject of discussion, in which numerous irregularities and abuses by their Author have been demonstrated. Skibiński's reviewing style is an effective brand-building tool – that of a researcher-perfectionist; however, the resulting reviews do not provide reliable information about the reviewed works.

